

16. Пищуліна О. Зовнішні міграційні потоки та їхній вплив на ринок праці України / О. Пищуліна // Міжнародна міграція та розвиток України в контексті європейської інтеграції. Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції (16 жовтня 2007 р., м. Київ). – К., 2008.

17. Урядовий кур'єр. – 2011. – 12 січня.

18. Лібанова Е. Соціально-демографічні проблеми в контексті глобалізації / Елла Лібанова. // Євроатлантикінформ. – 2006. – № 5.

19. Михалева Н. Европейский Союз после пятого расширения и его последствия / Н. Михалева // Панорама 2007. Сборник научных материалов. – Воронеж, 2007.

20. Євробюлетень. – 2008. – № 12.

21. Нікішина М.В. Питання інтеграції мігрантів у суспільство: європейський досвід та українські реалії // Міжнародна міграція та розвиток України в контексті європейської інтеграції. Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції (16 жовтня 2007 р., м. Київ). – К., 2008.

22. Левчук Н.М. Нелегальні міграції як чинник порушення якісних характеристик населення України / Н. Левчук // Міжнародна міграція та розвиток України в контексті європейської інтеграції. Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції (16 жовтня 2007 р., м. Київ). – К., 2008.

23. Кіслов С. Досвід державного управління США щодо посилення боротьби проти “державного” тероризму / С. Кіслов // Нормативно-правове забезпечення процесів євроатлантичної інтеграції України. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (24 вересня 2004 р., м. Київ). – К., 2004.

24. Гребенчук Ю. Тероризм і екстремизм. Роль СМІ в освіщенні екстремальних подій, терактів і катастроф / Ю. Гребенчук // Медиа, терроризм и евроатлантическая интеграция. – К., 2007.

25. Новини НАТО. – 2008. – № 1.

Аннотація

Анализируются мероприятия украинского правительства по обеспечению безопасности и стабильности государственной границы как важного фактора укрепления Украинского государства.

Ключевые слова: Украина, государственная граница, средства безопасности.

Annotation

The article analyzes events of the Ukrainian government to ensure the security and stability of the state border as an important factor of the Ukrainian state development.

Key words: Ukraine, State border, security measures.

**Ірина Кривошея
(Умань)**

НЕУРЯДОВА СТАРШИНА МИРГОРОДСЬКОГО ПОЛКУ XVII - ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ XVIII СТ.

Досліджується персональний склад та особливості неурядової старшини Миргородського полку XVII - першої третини XVIII ст. Аналізується структура значного товариства полку.

Ключові слова: неурядова старшина, полк, Миргород.

Миргородський полк був одним із найбільших козацьких полків, де поступово формувалася неурядова старшина у вигляді значного товариства, що еволюціонувало до бунчукового і значкового товариств перших десятиліть XVIII ст. Мета дослідження – виявлення персонального складу, структури та проблем становлення неурядової старшини Миргородського полку XVII – першої третини XVIII ст.

Окремого комплексного дослідження неурядової старшини Миргородського полку в українській історіографії досі не проводилося. Деякі аспекти проблеми частково

висвітлювалися у дослідженнях В. Кривошеї [1, 2, 3, 4], Д. Вирського [5, 6], Г. Швидько [7], О. Репана [8], І. Кривошеї [4, 9].

Незважаючи на стабілізацію території і зростання кількості населення, полк протягом свого існування мав невелику кількість неурядової старшини, значно меншу ніж в сусідніх. До 1732 р. включно в ньому діяло всього 78 представників неурядової старшини [10, с. 231; 11, с. 192-196].

Причиною малочисельності неурядової старшини полку в XVII ст. певною мірою могла бути нестабільність його території. У період становлення значного полкового товариства в другій половині 50-60-х років XVII ст. внаслідок створення окремого Лубенського полку територія Миргородського полку включала лише полкову, Сорочинську, Устивицьку і Хорольську сотні. Лише у 1672 р. до Миргородського полку ввійшли лівобережні сотні Чигиринського (Власівська, Городищенська, Кременчуцька, Омельницька, Остапівська, Потоківська) і частина сотень (Богацька, Білоцерківська, Говтвянська, Остапівська, Шишацька) Полтавського полків [12]. Проте, значне товариство вказаних полків відчутно не поповнило значне товариство Миргородського полку. Сусідній Полтавський полк зберігає власне значне товариство, а колишня чигиринська урядова і неурядова старшина лише частково переселяється в південні сотні Миргородського полку. Утім, зважаючи на процеси переселення старшини інших правобережних полків, зокрема, Брацлавського, кількість неурядової старшини тут мала б бути значно більшою.

Ще одне пояснення порівняно малої кількості відомого нам значного товариства полягає у своєрідності джерел з історії полку. Ранній етап досліджуваного періоду майже не задокументований. Маємо лише фрагментарні відомості про неурядову старшину Миргородського полку. Перший цілісний список дає присяга 1676 р., а у присязі 1682 р. окремий список неурядової старшини полку відсутній. Присяжні списки Миргородського полку, так само як й інших полків, у 1682 р. повторюються двічі. Причому, перша частина укладена у травні, а друга в липні 1682 р.. Тому самі списки різняться за наповненням. Зокрема, всі козаки Миргородського полку персонально представлені у другій частині [13, арк. 590 – 604]. У компуті Миргородського полку 1711 р. записано лише трьох значкових товаришів із власними козацькими куренями. Чи вичерпалося ними товариство полку на вказаний рік, наразі невідомо.

Системні акти миргородського магістрату не збереглися. Маємо щодо цього полку лише розрізнені актові копії. Є всього п'ять універсалів гетьманів та іншої старшини представникам неурядової старшини Миргородського полку. Один універсал Д. Многогрішного військовому товаришу, колишньому миргородському полковнику Дем'яну Івановичу Постоленку, і чотири універсали І. Мазепи братам Данилу та Івану Григоровичам Лісницьким й вдові Данила [14, с. 565; 15, с. 73, 155, 278, 281]. За часів Скоропадського відомі лише надання гетьманом і полковником Д. Апостолом маєтностей військовим товаришам Петру Родзянці та Івану Ломиківському, зятям самого Апостола. Причому Петро Родзянка був військовим товаришем Лубенського полку [16, с. 130].

Варто звернути увагу як на ймовірну причину малої кількості неурядової старшини Миргородського полку, на певні особливості в його управлінні. Лише у ньому влада знаходилася в одних руках досить тривалий час. Йдеться про правління Апостолів. Павло Єфремович Апостол був полковником миргородським з перервами з 1659 по 1682 рр. (1659 – 1660, 1662 – 1663, 1672 – 1676, 1676 – 1682), а його син Данило Павлович – з 1682

по 1727 рр.. з перервою у 1687 [2, с. 118]. Павло Апостол був одружений із донькою брацлавського полковника Михайла Зеленського, син якого, Дмитро Зеленський, був після переходу з Правобережжя значним військовим товаришем (? – 1689 – 1699 – ?), а потім лубенським полковником (?–1700–1709) [2, с. 371]. Частина старшини Брацлавського полку після переходу в Миргород, ймовірно, склала особисту дворянську хоругву полковника. Перебування у дворянській хоругві могло бути вигіднішим вихідцям з Правобережжя ніж перебування у товаристві полку, внаслідок чого й зменшилась чисельність значного товариства. Тим паче, що служба в хоругві була схожою. Склад цієї хоругви відомий з компутів полку 1711, 1713 рр., з присяги 1718 р. та списку полку 1722 р. [17;18].

Структура старшинської частини миргородського компуту в 1711 і 1713 рр. майже однакова. Частина цифрових даних компуту 1711 р. вже опублікована [3, с. 23]. Після полковника Д. Апостола і його синів Івана і Павла у 1711 р. вписано полковницький курінь, що налічував разом з курінним отаманом 20 осіб. Далі записано курінь возовиків (26 осіб) і окремо – 43 дворян куреня його милості. Тут же зафіксовано курінчиків дворян (12 осіб), стрільців куреня його милості (15), а потім територіальні полковницькі курені під назвами «Хомутчане» і «Бакумовці» [17; арк. 1-1зв]. Курені мала вся полкова старшина. Обозний Василь Родзянка мав у курені 26 козаків, 12 пушкарів і 9 курінчиків. Полковий суддя Григорій Зарудний – 7 козаків, полкові осавули Клим Петрашевич – 18 козаків, а Харитон Писанківський – 22 козаки. У спільному курені полкових хорунжих Івана Черкаса і Гаврила Беца було 10 чоловік. Такі ж курені мало й значкове товариство Миргородського полку, вписане у компут. Найбільший з них мав значковий товариш Роман Лісницький – 6 козаків, Олександр Яралія – 4 і Павло Загорський – 2 [17, арк. 2 – 3].

До полкового куреня у 1711 р. входили (в оригіналі текст згасає, нечитабельні місця позначені [...], сумнівне прочитання - (?)): Перевозник Іван – курінний отаман, [...] Фоминович, Василь Іваненко, [...] Даниленко, [...] Федорович, Петро Пилипович, Павло [...]нський, Василь Опанасович, Василь Опанасович, Данило Григорович, Штепа Волошин, Грицько Стрежевський, Василь (?) Цилюрик, [...] Баєрський (?), Іван Михайловський, Антон [...], Яків Турковський, Максим [...], Антон Волощенко, Юрко Богданов, Василь Ти [...], всього – 20 осіб. Серед дворян полкового куреня 1711 р. названі: отаман [...], [...], Яків Кардаш, Роман Бобошко, [...] Волошин, Федір Чорниш, Андрій Волошин, Данило Іванович, Федір Кирилович, Іван Бородатий, Василь Гончар брат Сандула, Юсько Шкуяненко (?), Григорій Рабець, Опанас Яковович, Василь Незайтий (?), Семен Киверсил (?); Петро Чорний, Трохим Забка (?), Іваниця [...], Іван [...], Гордейца Волошин, Гнат Даниленко, Панас Іванович, Тарас Аристов (?), Сандул брат Несторов, Фесько Бар, Федір Валрир (?), Семен Мовчан, Гаврило Волошин; Карпо Юреєв, Пилип [...], Сандул [...], Шт[...], Янжул Волошин, Прокіп Хотиков (?), Федір Іванович, Ілго (?) Перушко (Герушко?) Маркович, Грицько Виприш, Юсько Корсун, Клим Нечитайло, Іван Великошо[...], Микола Волошин [17, арк. 1 – 1зв].

Компут 1713 р. має структуру, подібну до структури компуту 1711 р., з тією відмінністю, що дещо змінився персональний склад і старшини, і козаків їх куренів. Зокрема, другий осавул Мойсей Зарудний, полкові хорунжі Іван Черкес (поруч вписано Терешко Жаботинський) і Олександр Яралий. Цікава особливість компуту 1713 р. – це вказівка на територіальне походження куренів старшини. Курені укомплектовані

вихідцями з місцевості, звідки походив старшина і де мав основні маєтності. Вказано, що курінь полкового осавула Кліма Петрашевича складається з сорочинців, а другого осавула Мойсея Зарудного з шишачан (12) і з сотничан миргородських (9). Те саме бачимо стосовно значкового товариства. Курінь значкового Романа Лісницького – це шишачани (8 осіб). Містечко Шишаки ще з часів Б. Хмельницького було родовою маєтністю Лісницьких. У інших значкових курені були менші і без вказівки на місцевість. Зате є важлива деталь – наявність слова «курінчик», що дозволяє ідентифікувати цих людей як козаків, а не як значкових товаришів. Після значкового товариша Івана Рубльовського записані два його курінчики, значковий Трохим Джелемет мав лише одного курінчика. Ще один значковий товариш Войтек Лях взагалі не мав куреня [16, арк. 14 – 15]. У документах початку XVIII ст. є згадки про особисті курені значних військових товаришів, а бунчукові товариші, яких відправляли у Низові походи в 20-х роках, вимагали для себе традиційних курінчиків. Отже, наявність особистого куреня у неурядових старшин не була особливістю лише Миргородського полку.

До дворового куреня і дворян Д. Апостола у 1713 р. входили: отаман курінний Іван Перевозник, Михайло Романович, Данило Григорович, Андрій Данилович, Яків Турчинов, Іван Кийко, Стефан Волошин, Юнко Чухно, Антон Ісаєнко; дворяни – Василь Мурзак, Іван Дросенко, Супрун, Андрій Балацький, Карпо Іванченко, Яків Кардаш, Іван Кий, Стецько Бурвій, Яків Олишенченко, Роман Бобошко, Кирило Левенець, Федір Чоботар Донець [17, арк. 13]. Бачимо значно меншу кількість дворян полковника у 1713 р. Всього у курені – 9, а дворян – 12, а у 1711 р. їх кількість відповідно – 20 і 43. Значно менша кількість особистого почту миргородського полковника може пояснюватися неповним складом полку в поході 1713 р. під Новий Санжарів.

Кількість дворян Д. Апостола, які присягнули у 1718 р., ще менша. Дворянська хоругва складалась: Василь Миколайович курінний отаман, Василь Мурзак, Константій Миронович, Василь Бежан, Семен Михайлович, Кіндрат Миколайович, Супрун Семенович, Михайло Мурзак, Федір Чорниш, Охрім Ємець, Яків Маркович, Роман Бобошко, Стефан Савицький, всього 13 осіб [17, арк. 23 зв]. Це неповний склад дворян, адже у поході 1722 р. дворянська хоругва миргородського полковника налічувала 83 особи [17, арк. 131 зв-132]. Її персональний склад опублікований В. Кривошеєю [1, с. 18]. Зіставлення списків 1711, 1713, 1718 і 1722 рр. засвідчує сталий персональний склад дворянської хоругви миргородського полковника, а також наявність у списку 1722 р. людей як з дворового куреня, так і дворян зі списків 1711 і 1713 рр. Тобто, ці розділені у списках 1722 р. групи, об'єднуються в єдиній дворянській хоругві полковника.

Дворяни Д. Апостола й надалі несли військову службу. Так, Іван Перевозник у 1718 р. був товаришем полку, Василь Бежан у 1730 р. – полковим хорунжим, Іван Дросенко – шишацьким сотником (1731), Микола Горонескул – сорочинським сотником (1725 – 1737) і наказним полковником [17, с. 23; 16, с. 156; 2, с. 119, 123].

На думку В. Кривошеї, гетьманські дворяни відомі з часів І. Мазепи. Такі хоругви створювалися з метою забезпечення гетьману і полковнику можливості виконання своїх обов'язків. У дворянській хоругві миргородського полковника Д. Апостола (1722 р.) дослідник вбачає релікт попередньої доби [3, с. 27; 1, с. 18]. Проте, крім дворянської хоругви миргородського полковника, за присягою 1718 р. відомий персональний склад таких же утворень у Стародубському, Гадацькому і Прилуцькому полках. Тобто, в цей період дворянські хоругви полковника існували як мінімум у чотирьох полках з десяти.

Зроблені нами у попередніх публікаціях висновки про пряму залежність між перебуванням на урядах та належністю до значного товариства полку змушують приділити більшу увагу урядникам полку [10]. Маючи невелику кількість відомої нам неурядової старшини полку, зважимо на урядників цього полку як гіпотетичних військових товаришів до і після зайняття урядів.

Таблиця №1. Урядники Миргородського полку за присягами XVII – XVIII ст.
[19; 13; 18; 20].

Уряди	1676	1682	1718
Полковник	Григорій Матвійович Гладкий	Данило Апостол	Данило Апостол / наказний у поході Андрій Лось
Обозний		Андрій Іванович (і суддя одночасно)	Василь Родзянко (наказ. у поході Антон Волювач)
Суддя			Матвій Іванович
Осавул	Дорош Чорнушенко Юхим Федорович	Григорій Лутай осавул Марко Яременко підосавул	Клим Петрашевич Лаврін Васильович
Хорунжий	Іван Іванович Янголенко	Іван Романенко	Іван Черняк Александр Яралий
Писар	Йосип Васильович Вазинмир (?)	Андрій Федорович	Іван Руновський Самійло Малинка підписок полковий
Отаман гор.миргород.	Яків Федорович	Дорош Чорнушенко (значний товариш)	
Сотник Миргородський	Василь Павлович Апостоленко	Григорій Якович	Мойсей Зарудний
Сорочинський	Іван Борисенко	Іван Мартиненко	Петро Андрійович Жученко
Шишаківський/ шишацький	Яцько Павлович	Григорій Федорович Зарудний	Роман Лісницький
Уцтивицький	Іван Лук'яненко	Іван Лук'янович	Тиміш Яковенко
Білоцерківський	Марко Дяченко	Василь Онасимча Гнидчук	Лаврін Васильович
Яреськівський	Лесько Тарасенко	Лесько Тарасенко	
Остапівський	Яків Махненко	Іван Іванович Шитченко (?)	
Говтвянський	Янко Михайлович	Дмитро Краснохижа	Федір Матвійович
Омельницький	Максим Федорович	Дмитро Авраменко(05.1682) /Грицько Байбузенко(07.1682)	
Кременчуцький	Юрій Іванович	Павло Тимошенко	

Хорольський	Василь Степанович	Василь Лагода	Федір Глуховець
Потоцький		Семен Кондратенко Батувщенко	
Уласівський	-	Ілля Даниленко (05.1682) Клим Бабиченко (07.1682)	
Решетилівський	-	Іван Сененко	

Стосовно Миргородського полку збереглася невелика кількість реєстрів та інших джерел персонального складу неурядової старшини досліджуваного періоду, що робить їх особливо цінними. Зібрані дані винесено у таблицю №2.

Таблиця №2. Неурядова старшина Миргородського полку другої половини XVII – першої третини XVIII ст. у присягах та компутах

Дата	Товариство
1676 присяга	військовий товариш Павло Апостол (присягав з гетьманом у Батурині) товариство: Стефан Михайлович, Федір Сахнович, Федір Дорофійович, Григорій Іванович, Данило Григорович Лісницький, Петро Руданький, Іван Могаченко, Дмитро Григорович Лісницький, Ярема Сукаченко, Яків Тонкошкур, Герасим Матвійович, Кіндрат Федорович [19, арк. 309].
1682 присяга	значний товариш Дорош Чорнушенко (і отаман на той час) (ймовірно, у товаристві Семен Васильович, Ілляш Дмитрович, Яків Григорович) [13, арк. 271зв.].
1711 компут	товариство значкове: Лісницький Роман (у його курені 6 козаків), Яралій Олександр (у курені 4 козака), Загорський Павло (у курені 2 козака). Всього – 3 [17, арк. 3].
1712 компут	у Хорольській сотні знатні товариші Юсько та Григорій Родзянки [17, арк. 48].
1713 компут	товариство значкове: Лісницький Роман (у курені 8 козаків), Рубльовський Іван (2 козаки), Джеммет Трохим (1), Лях Войтек. Всього – 4 [2, 15].
1718 присяга	військові товариші: Петро Кулябка, Іван Ломиковський, Федір Черняхівський (ймовірно, військовими товаришами були Іван, Павло, Петро Апостоли). Всього – 3/6. товариство полкове: Стефан Бегул (?), Микола Леонтієвич, Павло Загорський, Матвій Іванович Острохижа, Іван Арсенієв, Опанас Стефанович, Іван Перевузнник, Микола Гораний, Остап Тулинський. Всього – 9 [18, арк. 23].
1722 компут	товариство у поході: Волевач Антон, Просенко Лаврін Васильович, Матвій Іванович, Лагода Олександр, Короленко Василь, Йосип Леонтієвич. першим у дворянській корогві записаний військовий товариш Іван Торба [17, арк. 131 – 131зв].

1723 ревiзiя	<p>значнiйше товариство у полковiй сотнi: Яралий Олександр, Вреблевський Іван, Короленко Антон (брати Стефан, Василь і Василь), Йосип Леонтиєвич, Іван Протопопенко. Всього – 5</p> <p>значне товариство полкове у Хорольській сотнi: Глуховець Федір, Черняхівський Федір.</p> <p>значне товариство полкове у Власівській сотнi: Лось Іван, Пархоменко Устим.</p> <p>значне товариство полкове у Потоцькій сотнi: Волювач Іван</p> <p>значне товариство полкове у Білоцерківській сотнi: Лаврін Васильович.</p> <p>Всього значнiйшого товариства – 11 [7].</p>
1731 ревiзiя	<p>значковi товаришi: Якiв Дунiн, Олександр Яралий, Йосип Леонтиєвич, Стефан Петрович.</p> <p>у Сорочинській сотнi: в. т. Михайло Лоевський [21; 18, арк. 39].</p>
1732 присяга	<p>бунчуковий товариш – Якiв Потребич</p> <p>значковi товаришi: Якiв Дунiн, Федiр Черняховський, Михайло Лоевський, Роман Стеблiвський, Йосип Леонтиєвич, Федiр Глуховець, Іван Бурлай, Петро Мойсеев, Іван Жук, Василь Устимович, Якiв Стефанов, Семен Іванович, Іван Остроградський</p> <p>Юрiй Михайлов. Всього – 14 Можливо, 15-м значковим був Дем'ян Хрестеня [22, арк. 249; 5, с. 19].</p>

Отже, у 1676 р. у полку було 13 значних товаришів. Чисельність і персональний склад товариства 1682 р. фактично невідомий. В 1711 р. у полку записано три значкових товариша і невідома кількість старих полкових товаришів. У 1713 р. є дані про 4 значкових товаришів, у 1718 р. – 9 товаришів полку і 2 військових товаришів. Якщо припустити, що три сини Д. Апостола, які присягали разом з неурядовою старшиною, були військовими товаришами, то всього – 5. Ревізія 1723 р. фіксує в полку 11 значних товаришів, у 1732 р. – один бунчуковий і 14 значкових товаришів полку. У документі є розбіжність у цифрах. У зведеній таблиці полку спочатку вказано, що значкових товаришів 25, виправлено на 14, а потім на 26. У персональному списку полку фігурує 14 значкових товаришів [22, арк.29 зв., 246]. Тобто, понад 15 неурядових старшин полку в один рік не було. Загальна чисельність значкового товариства полку протягом досліджуваного періоду залишалась стабільною, тоді як в інших полках 1718 – 1732 рр. спостерігалось різке збільшення чисельності неурядової старшини. І лише після указу Анни Іоанівни 1734 р. про сталу кількість значкового товариства (для Миргородського полку – 30) його чисельність збільшилася: 28 у 1735, 22 у 1736, 28 у 1737 і 31 (реально 28) у 1738 [23, арк. 27 – 30]. В інших полках, зокрема, у Прилуцькому, де було більше 80 значкових товаришів при встановленій нормі 30 та в Стародубському при нормі 50, у 1732 р. рахувався 171 значковий, виникали серйозні проблеми для полкової влади [22, арк. 29 зв.]. Миргородський полк, на противагу названим, ще довго недобирав до необхідної квоти, і разом з ніжинським полковником Хрущовим миргородський полковник В. Капніст у 40-х роках XVIII ст. порушив важливу для багатьох полків проблему нестачі здатних до реальної служби значкових товаришів [24; 25, арк. 2].

Важливо прослідкувати структуру неурядової старшини полку за попередніми урядами. Для зручності дані про персональний склад неурядової старшини та відомості про займані нею уряди винесено в наступну таблицю.

Таблиця № 3. Персональний склад неурядової старшини полку з вказівкою відомих урядів (друга половина XVII- перша третина XVIII ст.)
Вибірку зроблено за архівними справами та публікаціями [17; 22; 19, 13, 18, 22, 26; 16; 7; 15; 14; 6; 2].

ШБ	у товаристві	на урядах
Зарудний Левко	08.1661 – військовий товариш Мирг. полку.	
Постоленко Дем'ян Іванович	01.1672 – військовий товариш.	полковник мирг. 1663 – 1667
Апостол Павло Єфремович	02.1676 – військовий товариш.	сотник хомутець. 1657 – 1659 полковник мирг. 1659 – 60, 1662 – 63, 1671 – 76, 1676 – 1683 ген. осавул 1666
Стефан Михайлович	02.1676 – товариш полку.	
Федір Сахнович (Лісницький?)	02.1676 – товариш полку 03.1688 знатний товариш мешканець миргородський.	сотник миргородський 1672
Федір Дорофійович	02.1676 – товариш полку.	
Григорій Іванович	02.1676 – товариш полку.	
Лісницький Данило Григорович	1666 – військовий товариш. 02.1676 – товариш полку. 01.1689 – заслужена особа. до 1695 значний товариш військовий (помер раніш 01.1695)	
Руданький Петро	02.1676 – товариш полку.	
Могаченко Іван	02.1676 – товариш полку.	
Лісницький Дмитро Григорович	02.1676 – товариш полку.	
Сукаченко Ярема	02.1676 – товариш полку.	
Тонкошкур Яків	02.1676 – товариш полку.	відомий компанійський полковник Григорій Якович Тонкошкур, у Мирг. полку був хутір Тонкошкурівський
Герасим Матвійович	02.1676 – товариш полку.	
Кіндрат Федорович	02.1676 – товариш полку.	
Чорнушенко Дорош Федорович	1679 – товариш полку 05.1682 – значний товариш 04.1687 – товариш сотні чи	1662 – полковий старшина 1670, 02.1676 – осавул полковий.

	полку? 03.1688 – значний товариш, мешканець миргородський	05.1682 – 1683 – отаман городовий мирг.
Очкас Іван	1679 – товариш полку. 04.1687 – товариш полку.	04.1687 – отаман с. Маков
Бурляй Іван	1684 – військовий товариш. 07.1691 – товариш сотні Сорочинської.	1684 - посланець Самойловича до Москви 1685 сотник кременч.
Корсун Григорій Якович	1693 – товариш Мирг. полку.	1672, 1678 – 80, 1682 – сотник миргородський.
Корсун Ничипір	значний військовий товариш.	сотник омеляницький.
Панчошенко Ісай	03.1688 – товариш знатний і мешканець миргородський 1690-1693 – товариш Мирг. полку.	
Лісницький Іван Григорович	01.1695 – військовий товариш значний військовий товариш.	
Гаркуша Григорій Філонович	військовий товариш.	
Медведенко Трохим	значний товариш (раніш 1711).	06.1693 – отаман гор. миргор.
Скоробагач Олєфір	06.1693 – товариш Мирг. полку.	
Козиненко Данило	1700 – значний військовий товариш Мирг. полку.	
Черняк Данило	значний товариш Мирг. полку (бл.1701?).	
Кандиба Андрій Костянтинович	1707 – знатний товариш полку Миргородського	1713 – 1715 – сотник мирг. обозний полковий
Зарудний Григорій Федорович	1679 – товариш полку Чигиринського	1658 – 59 – сотник старосанжарівський 1682 – сотник шишацький 1688 – 90 – осавул полковий 1690 – 1708, 1711 – суддя полковий
Зарудний Петро Григорович	1709 – значний військовий товариш	полковник лубенський
Апостол Яків Васильович	знатний товариш полку Миргор. 1709. значковий товариш 1709- 1716.	полковий осавул мирг. 1716

Калениченко Андрій Богданович	1709 – військовий товариш Мирг. полку	
Лісницький Роман Данилович	1709 – значний товариш військовий. 1711, 1713 – значковий товариш.	1715 – 1729 – сотник шишацький.
Яралій Олександр	1711 – значковий товариш. 1723 – значнейший товариш полковий. 1731 – 1737 – значковий товариш.	1713 – 1718 – хорунжий полковий
Загорський Павло	1711 – значковий товариш. 1718 – товариш полку.	1722 – сотник наказний кременчуцький.
Родзянко Юсько	1712 – знатний товариш.	1713 – отаман куреня полкового обозного Василя Родзянки. 1722 – отаман городовий хорольський.
Родзянко Григорій	1712 – знатний товариш.	
Рубльовський (Врублевський) Іван	1713 – значковий товариш. 1723 – значнейший товариш полковий.	раніш 1723 - осавул полковий.
Джелемет Трохим	1713 – значковий товариш.	
Лях Войтек	1713 – значковий товариш.	
Ілляшенко Гаврило	1716 військовий товариш Мирг. полку	1710 у особистому курені Д. Апостола. 1714 – отаман стрілецький. 1719 – 1737 – сотник кременчуцький.
Кулябка Петро	1711 – значний товариш полку Лубенського. 1718 – військовий товариш Лубенського полку, але присягав у Миргородському	зять Данила Апостола, з.в.т. (1707-1736) у Лубенському полку.
Ломиковський Іван (Іванович?)	1714 – 1718 – військовий товариш. 1715 з.в.т. 1726 – військовий товариш. 1730 – бунчуковий товариш.	зять Данила Апостола, мав володіння у Черн., Старод, Мирг. полках. 1729-1730 – господар замку Гадяцького.
Черняхівський Федір	1718 – військовий товариш. 1723 – значний товариш полковий. 1732 – 37 значковий товариш.	житель хорольський.
Бегул (?) Стефан	1718 – товариш полку.	

Микола Леонтієвич	1718 – товариш полку.	
Острохижа Матвій Іванович	1718 – товариш полку. 1722 – полковий товариш.	1709, 1712 – 1716 – сотник кременчуцький. 1720 – отаман гор.Кременч. 1723 – наказний сотник.
Іван Арсенович	1718 – товариш полку.	
Опанас Стефанович	1718 – товариш полку.	
Перевузник Іван	1718 – товариш полку.	1711, 1713 – курінний отаман дворового куреня полковника Д. Апостола.
Гораний Микола	1718 – товариш полку.	
Тулинський Остап	1718 – товариш полку.	
Волевач Антон (Якович?)	1722 – полковий товариш.	1711 – 1721 – сотник потоцький. 1718 – обозний наказний у поході. 1722 – 1737 – осавул полковий
Просенко Лаврін Васильович	1722 – полковий товариш. 1723 – значний товариш полковий.	1700 – 1718, 1730 – сотник білоцерківський. 1718 – осавул полковий у поході.
Лагода Олександр (Васильович)	1719-1722 – полковий товариш. 1726 – військовий товариш. 1736 – значковий товариш.	1723 – 32 - хорунжий полковий. 1732 – 1735 - осавул полковий.
Короленко Василь Петрович	1722 – полковий товариш.	1725 нак. сотник 1729 – 1736 сотник уцтив.
Йосип Леонтієвич	1722 – полковий товариш. 1723 – значнейший товариш полковий. 1730 – товариш полку Мирг. 1731 – 43 значковий товариш.	
Торба Іван	1722 – військовий товариш.	
Короленко Антон Петрович	1723 – значнейший товариш полковий. до 1738 – значковий товариш.	1722 – нак. сотник полковий мирг.
Протопопенко Іван (онук Л. Н. Свічки?)	1723 – значнійший товариш полковий.	
Глуховець Федір	1723 – значний товариш полковий. 1732 – значковий товариш.	1713 – 1718 – сотник хорольський.

Лось Іван Андрійович	1723 – значний товариш полковий. ?-1752 – значковий товариш.	
Пархоменко Устим	1723 – значний товариш полковий.	раніш 1723 – сотник власівський.
Волювач Іван	1723 – значний товариш полковий.	
Дунін Яків	1730 – товариш військовий. 1731 – 1732 – значковий товариш. бунчуковий товариш.	був одружений з вдовою Мойсея Григоровича Зарудного Томарівною, йому перейшли володіння Зарудних і Томар.
Стефан Петрович	1731 – значковий товариш.	
Лоевський Михайло Степанович	1731 – військовий товариш 1732, 1738 – значковий товариш.	1715-1725 - отаман городовий сорочинський. 1735-1737 - сотник яреськівський.
Потребич Яків	1732 – бунчуковий товариш.	
Стеблівський Роман	1732 – значковий товариш.	
Бурляй Іван	1732 – значковий товариш. (1725-1735)	1725, 1735 - полковий комісар.
Петро Мойсейович	1732 – значковий товариш.	
Жук Іван	1732 – значковий товариш.	
Устимович Василь	1732 – значковий товариш Мирг. полку з.т. (1722-1766) луб..	
Яків Стефанович	1732 – значковий товариш.	
Семен Іванович	1732 – значковий товариш.	
Остроградський Іван (Матвійович)	1732 – значковий товариш. 1738-1752 б. т.	
Юрій Михайлович	1732 – значковий товариш.	
Базилевський Федір Лавренович	з 1717(?) – значковий товариш.	1731 – 1738 – сотник остапівський.

Отже, з середини XVII ст. і до 1732 р. включно у значному товаристві Миргородського полку відомо 78 товаришів, з них 30 фіксуються раніше 1709 р. З цих 30 маємо дані про попередні уряди 8 товаришів (27%) і про наступні після перебування серед значного товариства – 5 чоловік (17%). У період 1709 – 1732 рр. з 48 товаришів відомо про попередні уряди 9 (19%) і наступні 15 (31%). Загалом відомі попередні уряди 17 осіб з 78, що становить 22%. Такий низький відсоток поки що не дозволяє визначити точну структуру товариства за попередніми урядами. Структура неурядової старшини полку за попередніми урядами виглядає так: колишні полковники – 2, осавули полкові – 1, сотники – 10, отамани городові – 2, отамани особистого куреня полковника – 2.

Серед неурядової старшини Миргородського полку вирізняються нащадки і родичі двох полковників Г. Лісницького та Д. Апостола. Вказаним родинам, особливо Апостолам, належала більшість маєтностей у полку. Сини миргородського полковника Григорія Сахновича Лісницького Данило, Дмитро та Іван служили у значному товаристві полку. В XVII ст. належність до нього визначалась перш за все особистою військовою службою та перебуванням на урядах. Немає сумніву, що Данило і Дмитро Лісницькі, які присягали у 1676 р. серед товариства Миргородського полку, посідали якийсь час уряди не нижче отамана міста чи сотника [19, арк. 309]. Данило, відомий як військовий товариш у 1666 р., не раз виконував дипломатичні місії на Правобережжі [2, с. 477]. У 1687 р. за вірні служби Данило Григорович Лісницький отримує універсал І. Мазепи на Шишацьку греблю з млинами та села Матяшівку і Милюшки у Миргородському полку [15, с. 73]. А через два роки – м. Шишаки, яким володів його батько ще за універсалом Б. Хмельницького [15, с. 155]. Його брат Іван Лісницький у січні 1695 р., після смерті Данила, отримує від Мазепи «до ласки войсковой» с. Милюшки, яке перед тим тримали його батько і брат [15, с. 278]. У цьому випадку гетьман здійснює надання не так за минулі заслуги Івана, як сподіваючись на його майбутні «військові услуги». Не обділяє увагою гетьман і родину померлого Данила Лісницького, взявши у березні 1695 р. його вдову і синів «до услуг войскових способних» під свою оборону і залишивши у їх володінні м. Шишаки і с. Матяшівку [15, с. 281]. Син Данила Григорій у 1707 – 1711 рр. служив полковим сотником [2, с. 119]. У 1709 р. в універсалі гетьмана Скоропадського на маєтності братам Григорію і Роману є застереження полковому судді Григорію Зарудному не втручатися у володіння Лісницьких, що засвідчує наявність конфлікту між Лісницькими і Зарудними за м. Шишаки [16, с. 170 – 171]. Роман Данилович у 1709 р. був значним військовим товаришем, а у реєстрах Миргородського полку 1711 і 1713 рр. фіксується серед значкового товариства полку. Служив з куренем на 6 – 8 козаків, вписаних у реєстр поіменно [17, арк. 3, 15]. У 1715 р. Роман вже шишацький сотник, на цьому уряді присягав у 1718 р. [17, арк. 71; 18, арк. 14]. Лісницькі й надалі зберегли свої позиції у Шишацькій сотні, де Роман сотникував до 1729 р., а його внук Микола Дем'янович – у 1765 – 1772 рр.. Батько останнього Дем'ян Романович служив у значковому товаристві полку (?– 1735 – 1752 –?) та володів родовими маєтностями у м. Шишаки та с. Матяшівка [27, арк. 13, 227; 28, арк. 515, 537; 29, арк. 326зв.; 30, арк. 428, 799]. Лісницький Микола Дем'янович у віці десяти років присягав з батьком у 1742 р., служив з 1757 р. військовим товаришем, потім сотником і у 1772 р. став полковим хорунжим. У 1777 р. володів 232 душами, мав синів Миколу, Данила і Володимира [31, арк. 24; 32, арк. 20зв.; 33, арк. 7]. Ще один син Дем'яна Григорій, військовий товариш, у 1783 р. збирався продовжувати військову службу [34, арк. 33].

Найбільший вплив і найобширніші володіння у Миргородському полку мала родина Апостолів. Генеральне слідство про маєтності полку фіксує їх на 1730 р. Матеріали слідства свідчать про особливу політику полковника, а потім гетьмана Д. Апостола щодо надання старшині маєтностей. По-перше, більшість його пожалувань надано зятям і родичам. По-друге, в полку, за рідким винятком, не надавались рангові володіння на уряди, що змушувало старшин зловживати владою для власної економічної вигоди [16, с. 126]. На час слідства у полку було 56 вільних військових маєтностей (міст, містечок, сіл), проте, ні полковник, ні гетьман не поспішали ними розпорядитися на користь старшини як урядової, так і неурядової [16, с. 149 – 153].

Загалом, ставлення Апостолів до неурядової старшини у Миргородському полку було малоприхильним, що, певно, й визначило невелику її кількість порівняно з іншими полками. Основним службовим підрозділом, подібним за функціями до неурядової старшини, стала дворянська хоругва полковника. Змінити ситуацію в полку спромоглися лише загальнодержавні вимоги щодо призначення сталого числа значкового товариства і його служб, як і бунчукового товариства у 30-х роках XVIII ст.

Джерела та література:

1. В'ялов П. І., Кривошея В. В. Шляхетсько-козацькі роди та їх доля. – К., 1999. – 83 с.
2. Кривошея В. В. Козацька старшина Гетьманщини. Енциклопедія. – К., 2010. – 792 с.
3. Кривошея В. В. Генеалогія українського козацтва: Нариси історії козацьких полків. Вид. 2-е. – К., 2004. – 391 с.
4. Кривошея В.В., Кривошея І.І., Кривошея О.В. Неурядова старшина Гетьманщини. – К., 2009. – 431 с.
5. Присяга Миргородського полку 1732 р. /опрацювали Д. Вирський, Р. Москаленко. – К., 2011. – 105 с.
6. Вирський Д.С. «Українне місто»: Кременчук від заснування до року 1764-го – 2-ге вид. – К., 2011. – 681 с.
7. Швидько Г.К. Компут і ревізія Миргородського полку 1723 р. - Дніпропетровськ: Національний гірничий університет, 2004. - 335 с.
8. Репан О. Іржа на лезі: Лівобережне козацтво і російсько-турецька війна 1735-1739 років. – К., 2009. – 195 с.
9. Кривошея І. І. Генеалогія значкового товариства Миргородського полку: Авраменки, Короленки, Чапи.// Україна в Центрально-Східній Європі.- К.: Інститут історії НАНУ, 2006.- Вип.6.
10. Кривошея І. І. Неурядова старшина Полтавського полку в другій половині XVII – першій третині XVIII ст.// "Гілея: науковий вісник": Збірник наукових праць. – К., 2011. Випуск 52 (Спецвипуск). – С.216-235
11. Кривошея І. І. Присяги XVII-XVIII ст. як джерело історії неурядової старшини Прилуцького полку // "Гілея: науковий вісник": Збірник наукових праць. - К., 2011. Випуск 46 (4).- С.192-198
12. Центральний державний історичний архів України в м. Києві (далі ЦДАК України). – Ф.102 (Миргородська полкова канцелярія (1648-1782)). – Опис 1.
13. Російський державний архів давніх актів (далі – РДАДА). – Ф.229. – Оп.2. – Спр.54. – 693 арк.
14. Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича (1657-1687). – Київ-Львів, 2004. – 1085 с.
15. Універсали Івана Мазепи (1687-1709). Частина І. – Київ-Львів, 2002. – 757 с.+ іл..
16. Генеральное следствие о мастностях Миргородского полка. 1729-1719 гг. – В. И. Барвинского /Труды Полтавской ученой архивной комиссии. Випуск девятый. – Полтава, 1912. – С.121-179.
17. ЦДАК України. – Ф.102. – Опис 2. – Спр.101. – 152 арк.
18. РДАДА – Ф.140. – Оп.1. – Спр.33. – 236 лл.
19. РДАДА – Ф.229. – Оп.2. – Спр. 42. – 789 арк.
20. РДАДА – Ф.140. – Оп.1. – Спр.36. – 113 лл.
21. ЦДАК України – Ф.51. – Оп.3. – Спр.19315. – 243 арк.
22. РДАДА – Ф.248. – Спр.8250.– 881 арк.
23. ЦДАК України – Ф.1501. – Оп.1. – Спр.58. – 41 арк.
24. Кривошея І. І. Значкове товариство Ніжинського полку на початку 40-х рр. XVIII ст.: два нових списки товариства //НАН України, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського. Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів. Книга 1. Том.19. – К., 2009. - С.271-283.
25. ЦДАК України – Ф.51. – Оп.3. – Спр.18818 – 13 арк.
26. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные археографическою комиссией. Том седьмой. 1657-1663. 1668-1669. – СПб., 1872. – 398 с.
27. ІР НБУВ. – Ф.І. – Спр.54476-54478. – 502 арк.
28. ЦДАК України. – Ф.51. – Оп. 3. – Спр.19320. – 540 арк.

29. ЦДІАК України – Ф.51. – Оп. 3. – Спр.19324
30. ЦДІАК України – Ф.51. – Оп. 3. – Спр.19350. – 844 арк.
31. ЦДІАК України. – Ф.51. – Оп.3. – Спр.8389 – 149 арк.
32. ЦДІАК України – Ф.80. – Оп. 1. – Спр. 25. – 26 арк.
33. ЦДІАК України Ф.763. – Оп. 1. – Спр.534. – 46 арк.
34. ЦДІАК України – Ф.54. – Оп. 2. – Спр.541. – 44 арк.

Аннотація

Исследуется персональный состав и особенности неслужебной старшины Миргородского полка XVII – первой трети XVIII ст. Анализируется структура значейшего состава полка.

Ключевые слова: неслужебная старшина, полк, Миргород.

Annotation

The article describes the personal squad list and features of non-governmental officers of Myrgorod regiment in XVII – the first part of XVIII centuries. It gives analysis of structure of considerable company of regiment.

Key words: non-governmental officers, regiment, Myrgorod.

**Наталія Побірченко
(Умань)**

ПОВЕРНЕННЯ МИКОЛИ АРКАСА

В статті акцентується увага на науковій та громадській діяльності Миколи Аркаса, зокрема історії написання та видання його праці «Історія України-Русі».

Ключові слова: «Катерина», «Історія України-Русі», «Просвіта», рецензія.

Взимку 1899 р. московська публіка захоплена аплодувала новій опері «из жизни Малороссии». Досить сірий, не надто цікавий видався сезон і раптом – такий сюрприз від української трупи – прем'єра опери «Катерина». Незвичайний сюжет, дивовижне багатство мелодій, яскрава сценографія. Вибагливі столичні театрали, що знали на світовій музичній класиці, сповна оцінили «Катерину» вже під час прем'єрного показу. Хоча нічого їм не говорило ім'я автора нової опери – Микола Аркас. Насолоджуючись чудовою музикою, поблажливо-прихильно оцінюючи творіння незнайомого автора, московські естети на рубежі століть навряд чи задумувались, що їм випало стати свідками знакової події в українській національній культурі: зі сцени прозвучала перша опера за сюжетом однойменної поеми Тараса Шевченка.

Музикознавці ставлять і сьогодні цей твір в один ряд із «Запорожцем за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, «Тарасом Бульбою» М. Лисенка, що започаткували українську національну оперу і ввійшли до її золотого фонду. Опера «Катерина» і сьогодні залишається в репертуарах театрів. Друге століття залишається на афішах ім'я її автора – Миколи Аркаса. Іноді, зокрема до 100-літнього ювілею «Катерини», публікували портрет Аркаса: мужнє обличчя, форма морського офіцера у високих чинах, блиск нагород на грудях. Навіть відомий з театральних афіш Аркас багато в чому залишається загадковою постаттю для широкого загалу. Тим часом морський офіцер з Миколаєва, його превосходительство Аркас не тільки створив першу шевченківську оперу, але й написав перший підручник з історії українською мовою. Але ім'я Аркаса-історика належить до